

Åndsfrihed blandt unge kristne

*En undersøgelse om hvordan unge kristne kan inddrages i kampen
for åndsfriheden*

Introduktion

Der kommer igen og igen nye emner eller diskussioner frem i den offentlige debat, der minder os om, at spørgsmålet om åndsfriheden i det danske samfund fortsat er meget relevant og vigtig at diskutere. Eksempelvis kunne magasinet Mandag Morgen i oktober 2019 ud fra en undersøgelse konkludere, at hver fjerde dansker mener, muslimer skal sendes ud af landet.¹ Hvis den praksis blev til virkelighed, ville det betyde, at man ikke længere kunne vælge islam som sin religion i Danmark uden alvorlige konsekvenser. At så mange danskere ser ud til at tage så let på religionsfriheden er stærkt bekymrende. Religionsfriheden er på spil, og dermed også åndsfriheden, som er friheden til at tænke, tro, tale og handle i overensstemmelse med sin religion, ideologi, sit livssyn eller etiske overbevisninger. Frihed til alt det, der er af ånd, både for enkeltindivider og grupper. Åndsfriheden handler dog ikke kun om vores rettigheder, men indebærer også en *forpligtelse* til at kæmpe for den andens ret, selvom man er uenige. Det indebærer også opbygningen af en offentlighed, der respekterer alle parter, og hvor man i dialog kan få testet synspunkterne - både de, der tilhører samfundets flertal og mindretal. Så længe det foregår med ord og ikke med sværd. Traditionen for den danske åndsfrihed kan særligt forbindes med Grundtvig, der ihærdigt kæmpede for, at åndsfrihedens principper blev en integreret del af den danske grundlov.

Der er dog fortsat behov for, at flere deltager i kampen for åndsfriheden. Meget godt arbejde er allerede sat i gang. Inden for de seneste år er der fx både oprettet en forening, Foreningen Åndsfrihed, der har som formål at forsvare og fremme åndsfriheden i Danmark,² og Özlem Cekic's Center for Dialogkaffe, der mere praksisorienteret søger at "udvikle og skærpe evnen til at rumme vores uenighed og forskellighed".³ Kristent Pædagogisk

¹ <https://www.mm.dk/artikel/hver-fjerde-dansker-muslimer-skal-ud-af-danmark?fbclid=IwAR3dRrQ4f11oo3gncyFzH-Rq3PukSSvFT0m2Z0IibRQ3-j0DQOEGfBMkTY>

² <http://aandsfrihed.dk>

³ https://brobyggerne.dk/#section_mfv3c

Institut (KPI) har også i en længere årrække fokuseret på emnet, bl.a. ved at tage initiativ til et åndsfrihedsprojekt fra 2010.

Kampen for åndsfriheden kan vi imidlertid ikke kun overlade til “de professionelle” gennem foreninger og organisationer. Åndsfriheden er en livsform, der er afhængig af, at helt almindelige danskere praktiserer den. Har vi i udgangspunktet et ønske om at sikre åndsfriheden, vil det påvirke, hvordan vi taler om og behandler dem, vi er uenige med. Både i vores hverdag og i det offentlige rum. I vores kirkelige sammenhænge må vi også sørge for, at vi får den næste generation med i kampen for åndsfriheden. Men hvordan gør vi det? Hvor er det væsentligt at sætte ind? Det forsøger jeg her at give nogle bud på. Det gør jeg på baggrund af en spørgeskemaundersøgelse blandt unge kristne. Jeg undersøger, i hvilken grad de unge kristne støtter op om (nogle af) åndsfrihedens grundlæggende principper både på et abstrakt, teoretisk plan, og når det handler om konkrete cases. Undersøgelsens resultater motiverer særligt til at opmuntre og udruste de unge til respektfuld konfrontation ved uenigheder, samt at fokusere på at opnå en dybere forståelse af, hvad åndsfriheden har af konsekvenser i praksis.

Alle undersøgelser har sine begrænsninger og kan højst give kvalificerede bud på, hvordan virkeligheden ser ud. I det følgende afsnit beskrives nogle af de metodiske overvejelser, der ligger bag undersøgelsen, hvorefter der gives en kort præsentation af respondenterne. Derefter præsenteres og diskuteres deres svar, som jeg også løbende vil uddrage anbefalinger fra ud fra spørgsmålet: Hvordan får vi de unge kristne med i kampen for åndsfriheden?

Spørgeskemaundersøgelsen

Begrebet *åndsfrihed* kan være vanskeligt for mange helt at gribe om og forstå - i særdeleshed hvis man ikke er præsenteret for det før. At bruge flertydige begreber i et spørgeskema kan risikere at medføre forkerte svar, fordi respondenterne ikke ved, hvad der bliver spurgt om, eller at man helt opgiver at svare på resten af spørgsmålene, fordi det opleves for svært. Samtidig er det en kompleks variabel, der ikke kan måles med ét spørgsmål, men kræver flere spørgsmål for at indfange forskellige elementer heraf. Derfor er begrebet ikke brugt direkte hverken i spørgsmålene eller i præsentationen af spørgeskemaet, men er i stedet operationaliseret til en række spørgsmål og udsagn, der tilsammen skal give et billede af, i hvilken grad respondenterne intuitivt støtter op om eller praktiserer åndsfriheden. Undersøgelsen gør dog ikke krav på at indfange alle sider af åndsfriheden, men nogle af de væsentligste, der vurderes at være i stand til at pege på tendenser ift. undersøgelsens formål. Yderligere er det blot centrale dele af undersøgelsen, der er inddraget i denne rapport af hensyn til længde og omfang. Respondenterne er bl.a. blevet præsenteret for en række udsagn, hvor de skal forholde sig til, i hvilken grad de er enige eller

uenige. Svarmulighederne er her sat på spidsen, da jeg forsøger at tvinge respondenterne til at træffe et enten-eller valg ved ikke at give mulighed for at svare en mellemkategori (fx 'hverken/eller'). I virkeligheden må vi jo altid have nuancerne med for situationen, personerne, tiden osv. Formålet med denne undersøgelse har dog været så vidt muligt at fange det udgangspunkt, respondenterne træffer beslutninger fra i den virkelige verden, og i hvilken grad de læner sig op ad åndsfriheden.

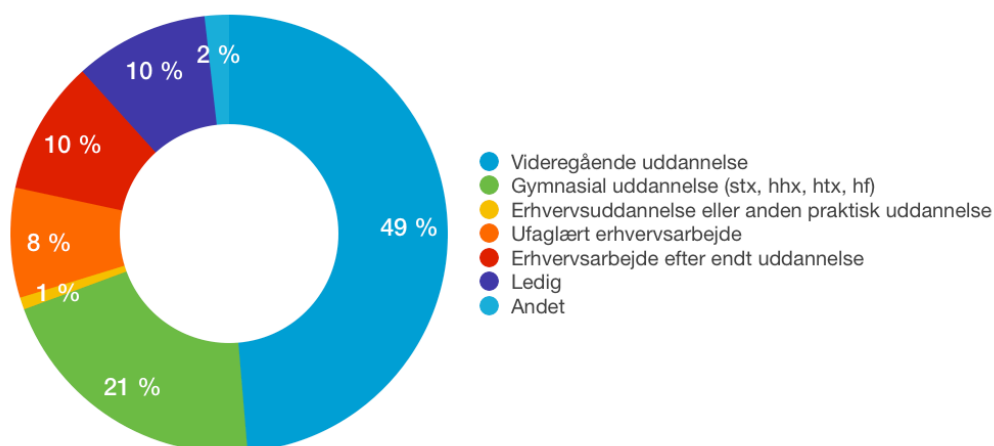
Spørgeskemaet er distribueret som et direkte link samt en kort præsentation til kristne ungdomsforeninger og -grupper fra hele landet. Lokale repræsentanter har delt link og præsentation i deres respektive facebookgrupper eller maillister i august/september 2019. Foreningerne dækker over en lang række IMU-foreninger og KFS-grupper, enkelte foreninger tilknyttet ELU, LMU og Vineyard samt grupper tilhørende forskellige valgmenigheder. Geografisk er hele landet repræsenteret, dog med en overvægt af jyske grupper. Denne form for distribution har den fordel, at man nemt kan nå ud til en meget stor gruppe, og at det er nemt og bekvemt for respondenterne at svare på spørgeskemaet, når de har tid til det. Det har dog også de klare ulemper, at svarprocenten er ukendt (og typisk relativt lav), og at spørgeskemaet i princippet kan nå ud til hvem som helst. Det sidste tages der dog højde for i undersøgelsen ved at filtrere de respondenter fra, der falder uden for målgruppen (se nedenfor). Som værktøj til udarbejdelsen af spørgeskemaet og analysen er anvendt SurveyXact. Målgruppen er som nævnt unge kristne, der her typisk repræsenterer de mere konservative grupper, som det fremgår af gruppebeskrivelsen ovenfor. I yderligere undersøgelser kunne det dog også være interessant at se på, om de samme tendenser gør sig gældende i ældre generationer (jf. fx ovennævnte undersøgelse fra Mandag Morgen; her fandt de en tydelig generationsforskel!), om der er væsentlige forskelle på land og by, og selvfølgelig hvordan det relaterer sig til tendenser i resten af befolkningen.

Respondenterne

Undersøgelsen baserer sig på svar fra 111 respondenter i alderen 16-31 år, hvor gennemsnitsalderen er 23 år, og de betragtes her som værende under kategorien "ung" (tre respondenter på hhv. 14, 37 og 46 år er sorteret fra for ikke at gøre aldersspændet for bredt). Undersøgelsens målgruppe er "unge kristne", hvor "kristne" i denne sammenhæng forstås som personer, der betegner sig selv som personligt kristne. Det har alle 111 respondenter svaret ja til (på spørgsmålet: *Vil du betegne dig selv som personlig kristen?*). Tre respondenter har svaret enten nej eller ved ikke, og de er således ikke medregnet i undersøgelsen. Målet havde som udgangspunkt været mindst 100 besvarelser, så det endelige antal er tilfredsstillende. Af respondenterne er 62% kvinder, og 38% er mænd. Årsagen til denne skævhed kendes ikke.

Respondenternes beskæftigelsesfordeling er angivet i grafen herunder. Næsten halvdelen går på en videregående uddannelse og 10 % er færdiguddannet, hvilket særligt afspejler, at størstedelen af respondenterne er i 20'erne. At 70 % af respondenterne er i gang med enten en gymnasial eller videregående uddannelse, mens kun 1 % er i gang med en erhvervsuddannelse eller anden praktisk uddannelse, peger på en skævhed, der udfordrer undersøgelsens repræsentativitet for hele målgruppen. Det er forbehold, der således må medregnes i undersøgelsens konklusioner.

Hvilken uddannelse går du på, eller hvilket arbejde har du, til dagligt?

Resultater

Åndsfriheden på et teoretisk plan

Respondenterne er i første omgang blevet præsenteret for en række udsagn, der på et teoretisk plan skal måle graden af opbakning til åndsfrihedens principper. Senere er de præsenteret for en række udsagn om nogle konkrete problematikker, der har været eller aktuelt bliver diskuteret i Danmark, og som kan relateres til udsagnene på det teoretiske plan. På den måde kan de to situationer sammenlignes, hvor en forudgående forventning var, at størstedelen af de unge intuitivt ville være enige i det, åndsfriheden står for på et teoretisk plan, men at billedet ville være mere blandet, når der spørges til konkrete sager. Dette er, for det første, fordi man kunne forvente, at målgruppen, som på mange måder kan anses som et religiøst mindretal i samfundet, netop ønsker frihed til forskellige holdninger. For det andet, fordi praksis og hverdagslivets kompleksitet kan gøre det vanskeligere at efterleve den teoretiske idealitet. I denne rapport vil resultaterne af de fire udsagn herunder samt de 'tilhørende' udsagn med konkrete eksempler diskuteres.

Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn? (procent, afrundet)	Enig	Overvej- ende enig	Overvej- ende uenig	Uenig	Ved ikke
1. Et mindretal i samfundet må godt have andre holdninger end flertallet, så længe landets love ikke overtrædes	86	11	1	1	1
2. Jeg taler gerne for andres ret til egne overbevisninger, selvom jeg mener, at deres overbevisninger er forkerte	57	32	5	5	2
3. Man må gerne i en debat kritisere andres tro eller meninger	31	41	13	14	3
4. Nogle religiøse eller politiske holdninger kan være så ekstreme, at de bør forbydes	25	40	21	11	4

Note: bemærk 4. udsagn er negativt formuleret i forhold til de tre første

Skal man vurdere de unge kristnes intuitive opbakning til åndsfriheden, er det i første omgang glædeligt, at hhv. 97% og 89% svarer enig eller overvejende enig til de to første udsagn, der kan siges at være centrale for åndsfriheden. En meget stor andel er således helt eller i overvejende grad enige i, at der skal være plads til, at man kan have forskellige holdninger i samfundet, ligesom de ikke kun vil påberåbe sig sin egen ret til egne holdninger, men også er villige til tale for andres ret til deres holdninger. Set med åndsfrihedens briller er dette positivt og noget, vi fortsat må opmuntre de unge til at stå fast på.

På den anden side kan vi dog ud fra det 4. udsagn se, at det kun er 11%, der er uenige i, at nogle holdninger skal kunne forbydes, hvis de karakteriseres som ekstreme, mens 21% er overvejende uenige. Det er altså kun en tredjedel af respondenterne, der helt eller overvejende mener, at man ikke bør lave forbud mod specifikke holdninger, hvilket ikke stemmer overens med svarene på det første udsagn. Det lader således til, at der sættes en grænse for åbenheden for de forskellige holdninger i samfundet; at det ikke må blive for ekstremt. Man kan overveje, om den store andel (i alt 65%), der ikke er afvisende over for forbud mod ekstreme holdninger, netop hænger sammen med brugen af ordet *ekstremt*. Når noget italesættes som ekstremt i dag, forstås det ofte negativt og forbindes med fx noget farligt, radikalitet, terror osv. Noget, vi intuitivt ikke vil bakke op om. At besvarelserne kan forstås i denne retning, kan besvarelserne på de konkrete eksempler nedenfor også pege på. Ikke desto mindre viser det en villighed til at gøre brug af forbud mod nogle holdninger, hvilket ikke stemmer overens med åndsfrihedens princip om at bekæmpe ord med ord og ikke med sværd (tvang eller lovgivning).

Dette princip relaterer det 3. udsagn sig også til. At man skal kunne kritisere andres tro eller meninger hænger sammen med, at vi i åndsfrihedens navn ikke

bare mener, at vi skal kunne leve i fred med vores forskellige holdninger, livssyn osv. Vi må også stå på mål for vores meninger og være villige til at argumentere for sandhedsværdien i det. Fx når nogle sætter spørgsmålstegn ved meningerne. På den måde kan vi også i fællesskab blive klogere på, hvad hinanden mener, og nogle måske endda opgive holdninger, som vi igennem en kritisk dialog finder ud af ikke holder. Derfor skal vi kunne kritisere hinandens meninger og holdninger; både de, der er i flertal i en sag og de, der er i mindretal. Alternativet er, at vi på længere sigt risikerer polariseringer og fremmedgørelser, fordi vi ikke bruger tid på at sætte os rigtigt ind i, hvad 'den anden' mener og hvorfor. I denne optik er det opmuntrende, at i alt 72% af de unge kristne er enige eller overvejende enige i, at tro og meninger gerne må kritiseres. På den anden side havde det dog været mere opmuntrende, hvis dette tal var endnu højere.

Kort tid efter denne undersøgelse blev foretaget blev en undersøgelse af Udlændinge- og Integrationsministeriet offentliggjort,⁴ der bl.a. viste, at 48% af efterkommere af ikke-vestlige indvandrere mener, at det bør være forbudt at kritisere religion ('helt enig' og 'delvist enig' er slået sammen i udgivelsen). Dette tal er alarmerende højt, og har da også været genstand for kritik i sig selv i de offentlige medier. Samtidig viste undersøgelsen også, at 20% af danskerne med dansk oprindelse har den samme holdning; at religionskritik bør være forbudt. Også dette tal er foruroligende højt, hvis vi ønsker et dansk samfund præget af åndsfrihed. Tallene vidner om vigtigheden af at få flere med i kampen for åndsfriheden - blandt hele befolkningen. Det viser også, at de unge kristne ikke er en uvæsentlig målgruppe til formidlingen af åndsfriheden, når andelen heraf, der ikke mener, man bør kritisere andres tro, er højere end resten af befolkningen.

Mulig påvirkning fra relativismen og krænkelsekulturen

Hvordan kan det være, at mere end hver 4. af de unge kristne helt eller i overvejende grad mener, at man *ikke* må kritisere andres tro eller meninger? Set med åndsfrihedens briller er dette tal alt for højt. Der kan gives flere bud på, hvorfor denne andel er så stor. Det kan bl.a. overvejes, hvad der forstås ved ordet "kritisere"? Opfattes det fx af nogle som noget negativt og fordømmende? Eller kan det hænge sammen med, at man forveksler kritik af tro og meninger med kritik af personen? Er man blot konfliktsky? Eller skal det forstås som en generel modstand til det at blive modsagt, når det gælder personlig tro og mening? Disse overvejelser kan knyttes til dels krænkelsekulturen ("hvis du kritiserer mig eller mit, krænker du mig!"), dels til relativismen (at der ikke findes noget endegyldigt sandt, så derfor skal vi lade

⁴ Undersøgelsens resultater kan findes her: <https://integrationsbarometer.dk/tal-og-analyser/filer-tal-og-analyser/arkiv/Notat2.Religionogligestilling.pdf>

hinanden være i fred med vores holdninger). I relation til disse overvejelser er det også relevant at se nærmere på de svar, respondenterne har givet på det nedenstående spørgsmål:

Spørgsmål (procent, afrundet)	Ja	Nej	Ved ikke
Hvis to parter er uenige om en sag, er det så bedre at lade det ligge end at risikere at man går over hinandens grænser?	31	51	18

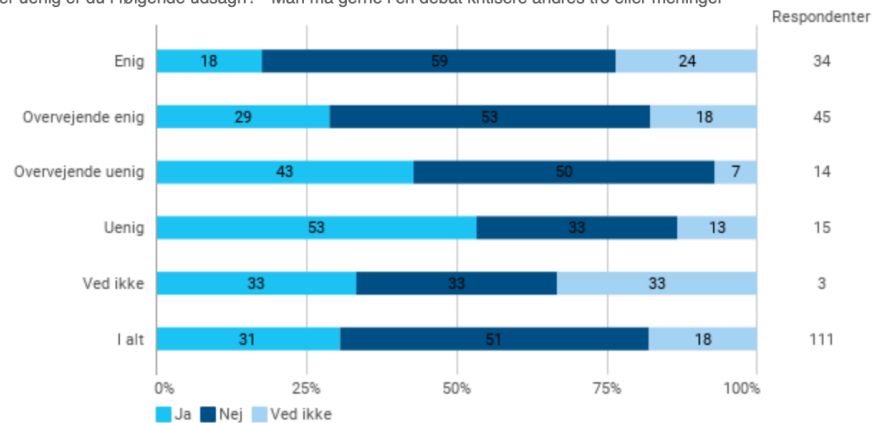
Som det fremgår af tabellen, har 31% af respondenterne svaret ja til, at det kan være bedre at lade en sag ligge, hvis der er risiko for at man går over hinandens grænser, mens 51% har svaret nej. 18 % har svaret 'ved ikke', hvilket er en relativt stor andel. Det kan pege på, at spørgsmålet for mange har været svært at svare entydigt på. Vil jeg risikere at gå over den andens grænse for at argumentere for min sag? Nu handler åndsfrihed jo ikke om, at man skal gå så meget til hinanden, at man går over hinandens grænser. Det er aldrig målet. Det er nødvendigt at møde hinanden med respekt og omsorg. Men det må ikke blive lig med, at vi ikke tør konfrontere hinanden, når vi er uenige. Spørgsmålet handler snarere om, hvorvidt der kan være en tendens til en relativisme blandt de unge kristne; at en uenighed ikke skal diskuteres nærmere, men forlades for ikke at risikere noget. Relativismens parole om, at "hvad der er sandt for mig, er ikke nødvendigvis sandt for dig" medfører desværre ofte, at en god kritisk dialog lukkes ned, fordi der i for høj grad fokuseres på, at der netop skal være plads til uenighederne og forskellighederne.

Hvis vi sammenholder svarene på de to spørgsmål, ser vi, at der er en klar sammenhæng, jf. nedenstående graf. Jo mere enig, man er i udsagnet om, at man gerne i en debat må kritisere andres tro eller meninger, jo højere er sandsynligheden for, at man har svaret nej til spørgsmålet "Hvis to parter er uenige..." Og omvendt; jo mindre man mener, at det er i orden at kritisere hinanden, jo større er sandsynligheden for, at man hellere vil lade en sag ligge end at risikere, at man går over hinandens grænser. Som nævnt ovenfor er det vigtigt at huske på, at vi i åndsfrihedens navn altid må have en respektfuld tilgang i en konfrontation. Glemmer vi respekten og det at have øje for den person, vi står overfor, risikerer vi særligt at intimidere og gå over hinandens grænser.⁵

⁵ For nærmere uddybning af begreberne intimisering og konfrontering henvises der til Carsten Hjorth Pedersens bog: *Påvirkning med respekt* (2019).

Hvis to parter er uenige om en sag, er det så bedre at lade sagen ligge end at risikere, at man går over hinandens grænser?

Krydset med: Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn? - Man må gerne i en debat kritisere andres tro eller meninger

Det kan også overvejes, om det at så mange af respondenterne er tilbageholdende med at gå ind i en debat, hvor man som udgangspunkt er uenige, hænger sammen med, at grænserne i dag har rykket sig, så der er en smallere accept af, hvad man kan sige, før nogen føler sig trådt over tæerne (jf. krænkelserkulturen ovenfor). Dette kan samtidig hænge sammen med den efterhånden nedbrudte distance mellem det private og offentlige, som SoMe-kulturen og den digitale kommunikation i høj grad har bidraget til.⁶ Når denne distance nedbrydes, bliver en kritik af holdninger i en offentlig debat til en kritik af personen selv. Det presser både demokratiet og åndsfriheden. Samtidig er den digitale kommunikations anonymitet, ifølge den tyske filosof Byung-Chul Han (2017: 11ff), også medansvarlig for udbredelsen af respektløshedens kultur, fordi respekten er bundet til *navnet*, som anonymiteten udelukker. Og denne kultur er yderligere nedbrydende for samtalen. For at gå imod disse strømninger kan vi bl.a. bidrage til, at de unge kristne udrustes og opmuntres til at gå ind i dialogen. Det kan kræve øvelse at debattere på en god måde, hvor det foregår med respekt. Og hvor man også øver sig i at tage imod kritik og heri at adskille sag og person. Det centrale her er, at samtalen ikke bliver opgivet. Når samtalen forlades, risikerer vi isolation og fremmedgørelse (og hen ad denne vej; ekstremisme!). Vi må holde fast i dialogen og samtidig den gensidige ret til at holde fast i, at man selv kender sandheden. Det giver grobund for åndsfriheden i et samfund!

Vi kan altså ud fra første del af undersøgelsen pege på, at der på et teoretisk plan, på nogle områder, ser ud til at være en stærk opbakning til åndsfrihedens principper, fx når 97% er helt eller overvejende enige i, at mindretal i samfundet godt må have andre holdninger end flertallet. På andre områder ser opbakningen dog ud til at være mindre, hvor det kan tyde på, at konsekvenserne af åndsfriheden ikke bliver ført til dørs. Særligt når der er

⁶ Jf. Byung-Chul Hans analyse af det digitale mediums effekter i bogen *I sværmen* (2017)

åbenlyse uenigheder på spil. Her er 2/3 villige til at indføre et forbud, hvis en holdning opfattes som ekstrem, mens en relativt stor andel er tilbageholdende med at gå ind i en god, kritisk dialog, hvor man med respekt søger at påvirke dem, man er uenig med, og samtidig skal stå til ansvar for egne holdninger.

Den grundlæggende opbakning til et samfund præget af åndsfrihed er dog stadig opmuntrende. Denne opbakning kan med fordel fungere som udgangspunktet, når vi skal diskutere åndsfrihed med de unge kristne. Vi ved, at de intuitivt er enige i åndsfrihedens principper, og herfra kan lærere, religionspædagoger, forældre, prædikanter mv. hjælpe de unge kristne til også at føre konsekvenserne heraf til dørs. Fx hvad friheden til forskellige holdninger betyder, når vi møder nogen, vi er uenige med - uden at gå ad relativismens vej.

Konkrete problematikker

I det ovenstående er de unge kristnes tilslutning til kampen for åndsfriheden undersøgt på et teoretisk plan. Det er imidlertid mindst lige så interessant at undersøge, hvordan det står til, når de spørges til konkrete problematikker. Det vil vi i det følgende gå i dybden med. Respondenterne er også her præsenteret for en række udsagn, hvor de skulle angive hvor enige eller uenige, de var. Alle udsagnene kan relateres til faktiske debatter, der har været i mediernes søgelys i løbet af det seneste år. Respondenterne har altså her haft mulighed for at besvare spørgsmålene ud fra deres tidligere konkrete stillingtagen i de enkelte cases. Det har den fordel, at der kan spørges til virkelighedstro dilemmaer. På den anden side kan der dog være stor variation i, hvorvidt respondenterne har forholdt sig til de forskellige cases tidligere. Hertil kan man dog indvende, at det er et grundlæggende vilkår i alle samtaler eller diskussioner; at deltagerne bidrager med deres holdninger og argumenter ud fra egne erfaringshorisonter, der er alt andet end ens.

Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn? (procent, afrundet)	Enig	Overvej- ende enig	Overvej- ende uenig	Uenig	Ved ikke
5. Man må gerne mene, at stening er den rette straf for utroskab, så længe man ikke praktiserer stening i virkeligheden	31	36	16	15	2
6. Det skal være lovligt at mene, at man godt må slå sine børn (uden at slå dem i virkeligheden)	30	34	14	20	2

Disse to udsagn repræsenterer to mindretalsholdninger i samfundet for hhv. stening og vold mod børn, der er ulovligt i Danmark. Her er det interessant, at ca. 1/3 svarer enten uenig eller overvejende uenig i, at det skal være i orden at have disse holdninger til stening eller vold mod sine børn, selvom de ikke

praktiseres i virkeligheden. Det kan pege på, at en tredjedel af respondenterne mener, at disse holdninger er forkerte og derfor ikke bør være i samfundet. Dette til trods for, at 97% af respondenterne, som tidligere nævnt, erklærede sig enige eller overvejende enige i, at mindretal i samfundet godt må have andre holdninger end flertallet, så længe landets love ikke overtrædes. Det kan tyde på, at når de mere abstrakte udsagn eller idealer konkretiseres, viser det sig, at åndsfriheden får sværere ved at udfolde sig. Samme tendens kan vi også spore ud fra de næste to udsagn:

Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn? (procent, afrundet)	Enig	Overvejende enig	Overvejende uenig	Uenig	Ved ikke
7. Hizb Ut-Tahrir (der går ind for afskaffelse af demokratiet og herunder retten til at demonstrere) bør ikke gives tilladelse til offentlige demonstrationer	15	17	32	25	11
8. Selvom man mener, at omskæring af drengebørn er en dårlig idé, bør man stadig aktivt kæmpe for, at praksissen skal være lovlig for de religiøse, for hvem omskæring er en del af religionen	24	32	13	19	13

Note: udsagn nr. 7 er negativt formuleret i forhold til de andre

Disse to udsagn udtrykker respondenternes villighed til at begrænse eller kæmpe for andres ret til egne overbevisninger, hvor de enten ytres eller praktiseres. Som det fremgår af tabellen, er i alt 32% er enige eller overvejende enige i, at Hizb Ut-Tahrir ikke bør gives tilladelse til offentlige demonstrationer. Det udtrykker en vilje til at ville begrænse en politisk grupperings demokratiske rettigheder - her ytringsfriheden. Ved det næste udsagn er i alt 32% af respondenterne uenige eller overvejende uenige i, at man bør kæmpe for religiøse gruppers ret til omskæring af drengebørn, selvom man selv mener, at praksissen er en dårlig ide. En tredjedel af respondenterne udtrykker her altså ikke en vilje til at ville kæmpe for andres ret til at leve efter deres overbevisninger, hvis man er uenig i disse overbevisninger.⁷ Kun lidt over halvdelen af respondenterne synes i begge tilfælde (enten helt eller i overvejende grad) at støtte op om tanken om, at man også skal kæmpe for plads og ret i samfundet til de grupperinger, man er uenige med. Igen er der her en markant forskel til det mere teoretiske plan, hvor de blev spurgt om de ville kæmpe for andres ret til egne overbevisninger, selvom man var uenig i disse. Her erklærede 89% af respondenterne sig enige eller overvejende enige i, at de gerne ville tale for andres ret til egne overbevisninger. Kun 10% var

⁷ Det anerkendes, at omskæringsdebatten er svær set i et åndsfrihedsperspektiv, hvor der er gode argumenter både for og imod et forbud. Her er der dog lagt vægt på betydningen for de religiøse (fx hvordan et forbud kriminaliserer en religiøs praksis samt den potentielle marginalisering, der kan følge med).

uenige eller overvejende uenige i dette. Her får vi altså igen et eksempel på, at det bliver vanskeligere for de unge kristne at efterleve de mere abstrakte idealer om frihed, når der sættes konkrete eksempler på. At det bliver sværere at forholde sig til eller at give et entydigt svar på, indikeres også i den stigende andel "ved ikke"-svar, der ligger på hhv. 11% og 13% ved de to spørgsmål. Med en positiv tolkning kan resultaterne fra udsagn 5-8 forstås som om, at der er et ønske blandt de unge kristne om et samfund præget af åndsfriheden, men at der mangles vejledning og indsigt i, hvordan dette hænger sammen med konkrete dilemmaer i virkeligheden. Hvordan åndsfriheden praktiseres i hverdagen. Det kan man ikke lave en håndbog om. Det er både åndsfriheden og virkeligheden for kompleks til. Men med et større fokus på åndsfriheden i sig selv samt refleksion og diskussioner af, hvilke konsekvenser det har for én selv og forskellige grupper i samfundet, kan det (forhåbentligt) hjælpe de unge kristne til i højere grad at praktisere åndsfriheden.

I det følgende vender vi os mod konkrete eksempler relaterende til de to udsagn fra det teoretiske plan, hvor de unge kristne illustrerede en lavere tilslutning til åndsfrihedens principper.

Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn? (procent, afrundet)	Enig	Overvej- ende enig	Overvej- ende uenig	Uenig	Ved ikke
9. Det er i orden offentligt (fx i interviews eller læserbreve) at kritisere kristne for deres syn på kønnene	41	35	8	14	3
10. Man er gået for langt, hvis man i en avis kritiserer andres valg om at blive solo-mor vha. en anonym donor	14	20	29	32	5

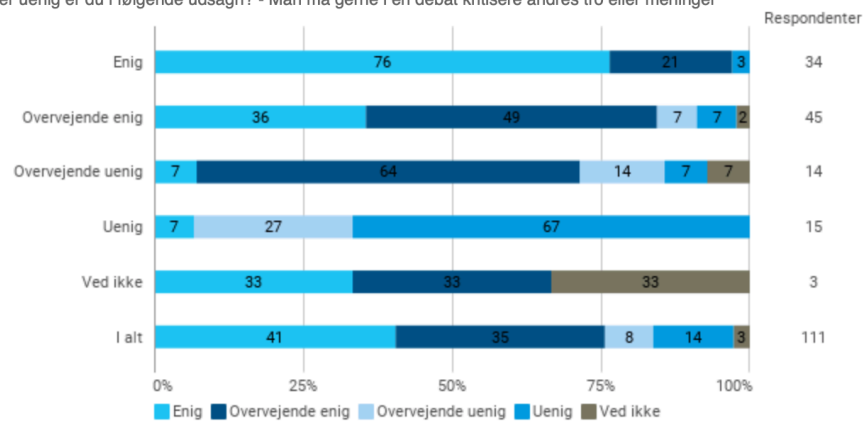
Note: udsagn nr. 10 er negativt formuleret i forhold til de andre

Med disse to udsagn spørges der til, hvorvidt kritik af holdninger af hhv. religiøs (kristen) og etisk art er i orden. Udsagn nr. to er negativt formuleret, så 'enig' her skal oversættes til 'uenig' (osv.), hvis man sammenholder det med det teoretiske udsagn. Som nævnt ovenfor var der en (overraskende) stor andel, der ikke mente, at det er i orden at kritisere andres tro eller meninger. Dette mønster går igen her ved de konkrete cases. Således er i alt 22% uenige eller overvejende uenige i, at det er i orden at kritisere kristne for deres kønssyn, og i alt 34% mener helt eller i overvejende grad, at man er gået for langt, hvis man offentligt kritiserer andres valg om at blive solo-mor vha. en anonym donor. Her er altså stadig en vis modstand mod at give plads til kritik i en debat, hvilket understreger vigtigheden af at sætte ind på dette område, som beskrevet ovenfor, hvis vi vil have de unge med i kampen for åndsfriheden.

Sammenholder man svarene på disse cases med svarene på det teoretiske plan, viser der sig at være en klar sammenhæng, jf. de to grafer nedenfor (bemærk: de farvede andele er svarene på de konkrete eksempler, mens svarene på det teoretiske udsagn er nedad i rækkerne). Jo mere enig, man er på det teoretiske plan, jo større er sandsynligheden også for, at man er enig i, at den religiøse kritik er i orden, og uenig i, at man er gået for langt, hvis man kommer med den etiske kritik. Ift. den religiøse kritik er der endda en relativt stor andel, der svarede 'overvejende uenig' på det teoretiske plan, men svarer 'overvejende enig' her, når det drejer sig om et konkret eksempel. Det tyder på, at der er en større accept af kritik af tro og meninger, når det drejer sig om respondenternes egen tro, end når vi taler mere generelt, eller når det handler om fx andres etiske valg.

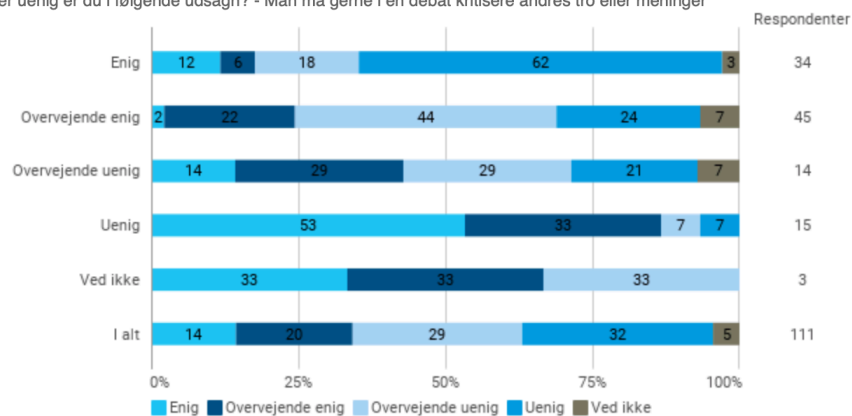
Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn? - Det er i orden offentligt (fx i interviews eller læserbreve) at kritisere kristne for deres syn på kønnene

Krydset med: Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn? - Man må gerne i en debat kritisere andres tro eller meninger

Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn? - Man er gået for langt, hvis man i en avis kritiserer andres valg om at blive solo-mor vha. en anonym donor

Krydset med: Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn? - Man må gerne i en debat kritisere andres tro eller meninger

Det må opfattes positivt, at de unge kristne er villige til at stå på mål for sine holdninger (fx det kristne kønssyn). Måske hænger det sammen med en bevidsthed om, at kritikken er et vilkår, når man er en del af et kristent mindretal i samfundet. Det kan dog presse opbygningen af en offentlighed med en fri og gensidigt kritisk dialog, hvis én part aldrig tager til genmæle eller

frimodigt tager initiativ til at påpege, hvis man mener, at andre tager fejl eller mangler væsentlige perspektiver i deres holdninger og argumenter. Dette kan pege på et behov for at opmuntre de unge kristne til at stå ved den sandhed, vi tror på, vi har i kristendommen. Den må vi gerne være stolte af - forsvare og lade være vores udgangspunkt, hvis vi sætter spørgsmålstegn ved andres tro og overbevisninger. Også mindretallene har noget relevant at bidrage med i de offentlige debatter. Både for at sikre de gensidige forståelser af de forskellige synspunkter, og fordi historien har vist, at mindretallene nogle gange er dem, der har fat i den lange ende. Derfor må de også høres.

Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn? (procent, afrundet)	Enig	Overvej- ende enig	Overvej- ende uenig	Uenig	Ved ikke
11. Da værdien om ligestilling er fundamentalt for demokratiet, bør organisationer eller institutioner, der ikke går ind for ligestilling, straffes økonomisk	4	16	37	29	14
12. De muslimske indvandrere, der ikke tager danske værdier til sig, skal straffes hårdere, hvis de begår kriminalitet	5	13	19	59	5
13. Folkekirkens præster skal kunne afvise at vie homoseksuelle	86	9	1	2	2

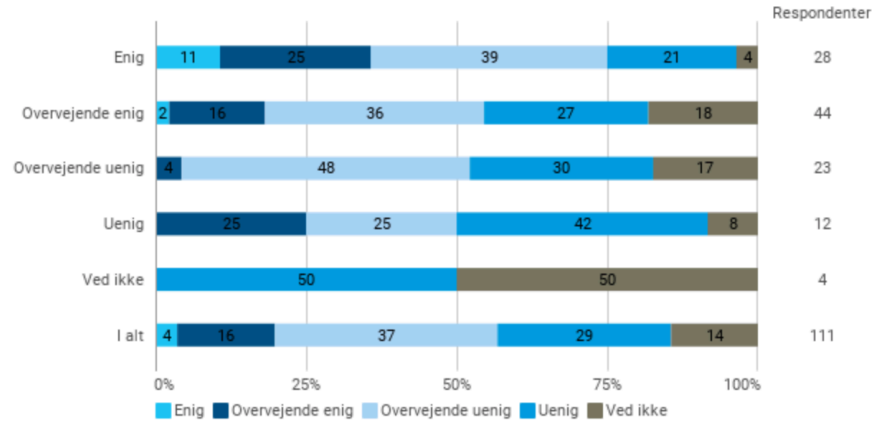
Note: udsagn nr. 11 og 12 er negativt formuleret i forhold til de andre

Disse tre sidste udsagn relaterer sig til, hvorvidt respondenterne er villige til at gøre brug af lovgivning for at bekæmpe nogle holdninger. Jf. at 65% af de unge kristne var enige eller overvejende enige i, at ekstreme holdninger skal kunne forbydes. Allerede på det teoretiske plan kunne vi altså spore denne villighed. Det går igen her på det mere konkrete plan, hvor der spørges til mindretalsholdninger, der i nogle sammenhænge karakteriseres som ekstreme. Det drejer sig her om ligestilling (at man ikke går ind for det), om 'danske værdier' (muslimske indvandrere, der ikke har taget disse til sig), og om folkekirkepræster må afvise at vie homoseksuelle. Det viser sig dog her, at andelen, der er villige til at gøre brug af forbud eller skærpelse af straffen, er meget lavere end på det teoretiske plan. Ca. 1/5 er enten helt eller i overvejende grad (dog flest kun i overvejende grad) villige til at indføre en økonomisk straf ift. ligestilling og at skærpe straffen ift. de manglende danske værdier. Set med åndsfrihedens briller er det positivt, at andelen er faldet, når de 'ekstreme holdninger' bliver mere konkrete, og det kan pege på, at svarene på det teoretiske plan kan være påvirket af den negative diskurs, som 'ekstreme holdninger' oftest fremtræder i. På den anden side er det også bekymrende, at andelen trods alt stadig er så stor. Hvis man krydser svarene på de to spørgsmål (jf. de to nedenstående grafer) med spørgsmålet på det teoretiske plan antydes også en sammenhæng; jo mere enig man er i

spørgsmålet på det teoretiske plan, jo større er sandssynligheden også for, at man er enig eller overvejende enig i de to konkrete cases. Og omvendt.

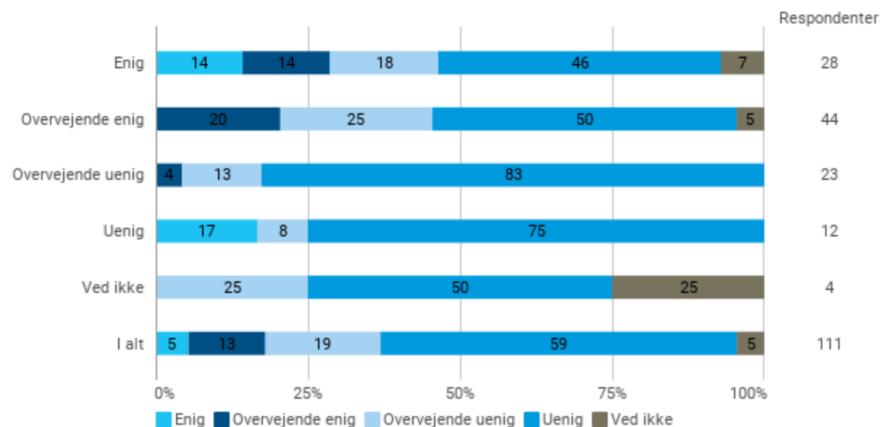
Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn? - Da værdien om ligestilling er fundamentalt for demokratiet, bør organisationer eller institutioner, der ikke går ind for ligestilling, straffes økonomisk

Krydset med: Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn? - Nogle religiøse eller politiske holdninger kan være så ekstreme, at de bør forbydes

Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn? - De muslimske indvandrere, der ikke tager danske værdier til sig, skal straffes hårdere, hvis de begår kriminalitet

Krydset med: Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn? - Nogle religiøse eller politiske holdninger kan være så ekstreme, at de bør forbydes

Hvis vi ønsker et samfund præget af åndsfrihed, må vi med Grundtvigs ord have munden fri, men hænderne bundet. Det vil sige, at kampen altid skal kæmpes med ord og argumenter og aldrig med vold eller tvang. Også selvom lovgivningens tvang kan synes at have et retfærdigt mål, fx hvis man søger at bekæmpe en uretfærdig manglende ligestilling. Men forbud og påbud kan aldrig få holdninger til at forsvinde. De vil blot være forvist til det skjulte. Som beskrevet i introduktionen er der i dag et pres på religionsfriheden, når hver fjerde dansker mener, at muslimer skal ud af landet. Men hvordan står det til med religionsfriheden blandt de unge kristne? 18% af de unge kristne er enten enige eller overvejende enige i, at indvandrere med en specifik religion (her også islam) skal kunne straffes hårdere end resten af befolkningen. Dette tal peger på, at religionsfriheden også er presset blandt de unge kristne. Det er bekymrende - på samme måde, som resultatet fra undersøgelsen af hele befolkningen var. Men det er også paradoksalt, fordi respondenterne som

kristne jo selv nyder godt af religionsfriheden i Danmark, og man kunne forvente, at de i højere grad stod vagt omkring netop denne del af åndsfriheden. Det understreger behovet for en større formidling om åndsfrihed blandt de unge kristne.

Når vi kommer til det sidste udsagn om vielse af homoseksuelle, er der dog næsten enighed om holdningen blandt de unge kristne: folkekirkens præster skal kunne afvise at vie homoseksuelle. Det mener 95% af de unge kristne helt eller i overvejende grad. Her er der altså ikke opbakning til nogen form for tvang. Om det hænger sammen med, at respondenterne overvejende selv er imod vielse af homoseksuelle par i kirken, siger tallene ikke noget om. Men det er ikke utænkeligt. Og set i det perspektiv er det ikke overraskende, at så mange ønsker frihed til netop denne holdning, og samtidig kan svarene indikere, at de unge kristne ikke ser deres egne holdninger som dem, der kan betragtes som ekstreme. På dette område er mange kristne (særligt fra de foreninger, som respondenterne kommer fra) gode til at deltage i debatterne og argumentere for holdningen - både internt i foreningerne mv. og i de mere offentlige debatter. Friheden til disse holdninger afhænger i høj grad af åndsfriheden i samfundet. Man kan i forlængelse heraf overveje, om tallene peger på et behov for, at de unge kristne også har positive rollemodeller, der tør gå foran med ikke kun at tale for vores egen ret, men også tale for friheden til dem, man er uenig med. Den markante forskel, vi ser i svarene til det sidste udsagn overfor nr. 11, 12 og 4, peger på, at de unge i højere grad godt kan udfordres på en dybere forståelse af, hvad åndsfrihed indebærer; hvis der skal være frihed for holdninger i et samfund, kan det ikke kun gælde for de holdninger, man selv kan stå inde for.

Afslutning

Glider åndsfriheden ud af vores forståelse af samfund og demokrati, vil det få store konsekvenser for vi danskere. Både flertals- og mindretalspositioner vil opleve en lavere grad af frihed. Derfor er det vigtigt at få også den næste generation med i kampen for åndsfriheden. Hertil bidrager denne undersøgelse med at skabe en større forståelse af, hvor de unge kristne står i dag, så vi i højere grad kan målrette vores formidling om åndsfriheden og indsats for at få denne generation med i kampen.

Undersøgelsen peger på, at de unge kristne grundlæggende synes at have et ønske om et samfund præget af åndsfrihed, hvor der bl.a. er frihed til holdninger også for mindretallene. Vi ser også en villighed til at kæmpe for retten til dem, man ellers er uenige med. Det tyder dog også på, at når dette konkretiseres med virkelighedstro eksempler, ser opbakningen ud til at svinde ind. Særligt, når uenigheder bliver åbenlyse, kan der være tendenser i retningen

af relativismen, hvor man afstår fra at konfrontere hinanden, eller tendens til ønsker om forbud mod specifikke holdninger. Resultaterne kan overordnet set særligt pege på to punkter, der er væsentlige af fokusere på i forhold til de unge kristne:

- *Opmuntring og udrustning til at konfrontere ved uenigheder.* De unge ser ud til at være mere accepterende over for selv at modtage kritik end at være dem, der tager initiativ til en konfrontation. For at bidrage til opbygningen af en offentlighed med plads til alle stemmer, må de unge kristne opmuntres til at gå ind i de kritiske dialoger. Her går øvelsen særligt ud på at lære, hvordan det kan foregå med respekt, hvor evnen til at give og modtage kritik også skærpes. Det er altså træning og indføring i at bekæmpe ord med ord og ikke med sværd.
- *En dybere forståelse af, hvad åndsfrihed indebærer,* hvor der særligt gøres brug af konkrete eksempler, som de unge skal øve sig i at forholde sig til. Man kan ud fra undersøgelsen ane, at de unge kristne favoriserer de dele af åndsfriheden, de som kristent mindretal selv drager fordel af. Hertil må de udfordres til at drage og praktisere de fulde konsekvenser af åndsfriheden. Her kan man eksempelvis tage udgangspunkt i den intuitive opbakning til åndsfriheden, som de unge kristne gav udtryk for.

Denne indsats kan med fordel ske ud fra de omtalte organisationer, som respondenterne har tilknytninger til. Hermed kan det være en konkret anbefaling til ledere, lokale bestyrelser osv. at gå foran med at sætte emnet åndsfrihed på dagordenen samt agere positive rollemodeller for, hvordan åndsfriheden praktiseres. Anbefalingerne går dog også ud til alle, der har at gøre med undersøgelsens målgruppe, fx præster, lærere, forældre osv. Et øget fokus på åndsfriheden og herunder de specifikke områder, som denne undersøgelse lægger op til, kan dog praktisk gøres på mange måder. Et oplagt bud kan være oplæg til debat, hvor de unge kristne aktivt skal forholde sig til samfundsmæssige problematikker, der sætter åndsfriheden på spil, og hvor de udfordres til en dybere refleksion over konsekvenserne af åndsfriheden. Det kunne også være i form af en indføring af "åndsfrihedens 5 min", hvor man på normale mødeaftener bruger fem minutter på at kommentere eller diskutere et aktuelt emne, ligesom man kunne foreslå paneldebatter eller udvikling af samtalekort. Og så videre. Mulighederne er mange! Undersøgelsen her opmuntrer og motiverer til en indsats blandt de unge kristne. Og samtidig opmuntrer den til, at målet om at få denne gruppe med i kampen for åndsfriheden netop er muligt.

Litteraturhenvisninger

Pedersen, Carsten Hjorth (2019): *Påvirk med respekt*. LogosMedia og Credo

Han, Byung-Chul (2017): *I sværmen*. Forlaget Mindspace